

Realismen mystifierar: Latour, Harman

Realismen motsäger solipsismens individualism: att bara min upplevelse av omvärlden är tillgänglig för oss. Realismen motsäger också social konstruktivism: att en del av världen är beroende av hur vi är med och konstruerar den. Realismen blir en filosofi om saker och tings oberoende.

Traditionell realism påstår att världen finns oberoende av oss människor, och oberoende av vårt språk, och av våra sociala system och maktrelationer. Om jag dör så går världen vidare.

Traditionell realism fastnar i en paranoid (anti)solipsism. Vår upplevelse av världen är diffus och orealistisk. Det verkliga blir något annat än oss själva. Något verkligt därute. Realismen blir idealism, en idé om omvärldens verklighet.

Realism som individualism

Graham Harman och objektorienterad realism försöker lösa motsägelserna i traditionell realism. Saker är inte bara oberoende människan. Oberoende existens måste också gälla mellan exempelvis äpplen i en skål. De där andra äpplena är oberoende av om det här översta äpplet ramlar ur skålen. Och byter du ut äpplena så lever äppelskålen vidare. Äppelskålen är oberoende av ett individuellt äpple. Tar du bort alla äpplen så upphör skålen att vara en äppelskål. Men den äppelskål som fanns tidigare var ändå något eget som inte kunde reduceras till sina delar, en skål och några äpplen.

I denna oberoende realism blir allt individer. Ting blir individer. Relationer blir individer. En vänskap blir en egen individ oberoende av de personer som är vänner. Ett gräl blir en individ. Det intressanta med objektsrealismen är en extrem jämlikhet mellan alla dessa individuella objekt. Och en stor respekt för saken själv. Naturen eller samhället förklarar inget. Inget annat förklarar. Gå direkt till saken.

Helt konsekvent blir då objektrealismen också sig själv nog. Den blir intern. Harman plockar från vänner och avfärdar fiender. Och helt konsekvent

använder Harman inte referenser när han, i ex Prince of Networks, avfärdar Butler, Foucault eller Derrida eftersom referens skulle lyfta in deras texter i objektrealismen. Ett nytt objekt skulle uppstå som blev oberoende delen objektrealism. Referre är latin och betyder bära med sig tillbaka, ferre betyder bära.

Beroende ger styrka

En radikal relationist skulle vända på resonemanget. Saker blir till genom olika relationer. Relationerna har relationer till relationer, inte till något helt eget, inte bara till sig själv. Något kan bli sig själv genom andra och annat. Eller alternativt så blir allt en följd av totaliteten (helheten av relationer): som ex föreställningen av kapitalismen som ett totaliserande system av klassrelationer och bearbetande av material (arbete). Relationism fjärrar sig från ett radikalt realistiskt oberoende. Den franske sociologen Latour menar att relationer gör handlingar mer verkliga än realismens oberoende.

Latour är inte helt och hållet relationist. Personliga relationer mellan ex de medborgarrättskämpar som på femtio- och början av sextiotalet gjorde sit-in på vita caféer och restauranger i USA försvinner utom synhåll i aktionen. Den civila olydnadsaktionen blir en egen oberoende händelse som inte kan reduceras till de individuella deltagarna eller deras relationer.

Styrkan i en sit-in kommer i Latours sociologi inte från aktionen själv eller antalet deltagare (massans vikt) utan från de associationer som aktionen gör med andra händelser och ting: andra aktioner och organisationer, såväl som med bardisken och stolarna där sit-in aktionen genomförs, med den vita mobben som protesterar mot att integrationslagarna plötsligt upphört att gälla i caféet, ickevåldsträning för att inte bli reaktiv mot mobben och ge den kraft, rättegångar, fängelseceller, övernattningslokaler, soppkök, vita och svarta ghetton nära sit-in aktionen. Allt handlar om lokala relationer.

Någon väldig eller global makt eller något civilsamhälle existerar inte i Latours sociologi. De är bara myter som döljer konkreta relationer. Styrkan i den politiska förändringen blir då hur relationerna aktualiserar faktisk förändring och bygger fler relationer; inte i någon mystisk påverkan på staten eller makten.

En kausalrealist ser allt som orsakat innan sitt existerande. Det finns verkliga orsaker till kriget eller förtrycket. Hm, när nu orsaken existerade? Tidens början? Eller precis före kriget? Vad är då kriget? Bara en följd? För en kausalrealist är det reala inte realt utan snarare en följd. En variant av kausalrealismen är maktrealismen.

Motstånd utan påverkan

En maktrealist ser maktcentrum som den mäktiga orsaken. Vill man politisk förändring ska man vända sig mot makten, påverka makten, röra sig mot centrum. Inte avvika. Avviker du avfärdas du som extremist=orealistisk. Och extremismen är det som inte fungerar. Tja, förutom när maktcentrum gjort extremismen till det normala, fast då är det ju inte extremt längre. Protestaktioner bygger på maktrealism. Maktcentrum skulle påverkas av protesten. Ju fler deltagare, desto tyngre vikt i massan, och desto större påverkan.

Den objektorienterade realisten Graham Harman avvisar orsaker och påverkan. Politisk påverkan skulle bryta med det realas oberoende existens. Det finns ingen materiell, politisk eller ekonomisk påverkan, bara konkret existerande. Bara direkt aktion. Detta kallas aktualism. Inget är möjligt. Allt som är är. Eller snarare: Det som är är det. Om än tillfälligt. För Harman blir maktrealismen samt förklaringar med 'samhället', 'kulturen' eller 'marknaden' paranoida mystifieringar. Det finns inget mystiskt bakom. Inget som styr. Inget som påverkar. Däremot finns det möjlighet att översätta, översätta ickevåld inne på en vapenfabrik. Översättningen blir då en oberoende händelse. Intressant är att Harman här inspireras av muslimsk occasionalism, fast han ersätter den omnipotente härskarguden med lokala översättningar.

Ickevåld som sårbar materialism

Realismen sätter oberoendet i rörelse med Harman som radikalt oberoende. Jag menar att en beroende, sårbar och darrande materialism kan undvika flera realistiska och relationistiska motsägelser. Men även mångfaldiga flera av de realistiska ontologierna. För att inte ramla in i brus och plottrig eklekticism får man ta till sig men begränsa förklaringsvärdet hos realistiska och ickerealistiska förklaringar. Ta vara på det man kritiserar men begränsa hur mycket varje teori förklarar (Ricoeur). Här är en snabb skiss:

Språk är materialitet

Ifall realismen menar att språk och tankar inte ändrar något därute så är språkhandlingar för materialisten lika mycket materialisering som en hammare eller en hand som hamrar. Språk tar plats. Materialismen tar sig ur Harmans och andra realisters (anti)språkidealism. Samtidigt bejakar materialismen både beroende och oberoende. Språklig reduktionism är bara en av många förklaringar. Språkliga handlingar innehåller dålig andedräkt, vibrationer, resonans, vind, sköna stolar eller något gott att dricka. Det materiella är inte tillägg till andliga språkhandlingar – eller vice versa. Språk materialiserar och hamnar i resonans, dissonans. Språk tar plats. Språk existerar inte i en ickerumslig värld bredvid det materiella.

Motstånd gör oberoende möjligt

Oberoende växer fram ur motstånd och kamp. Detta gäller såväl bakterier som människor. Oberoende är beroende men tar sig ur relationistiska eller kausala reduktionismer. Eller snarare: materialismen begränsar deras förklaringsvärde och kan därmed bejaka dem istället för att avfärda. Materialismen kan inte bli sig själv nog.

Beroende och oberoende är inte motsatser. För att leva i beroende av andra behöver man kämpa för att bli något eget och delvis oberoende, och det kan man bara göra med andra och annat (Ricoeur). Motstånd gör personer, ting och organisationer möjliga. Det gäller atomer, molekyler såväl som personer och organisationer.

Ting är politiska

En person och en organisation skulle omedelbart upphöra om man tog bort bakterier, kemikalier och saker (Latour, Brennet, Butler) men även om man tog bort andra personer och organisationer. Det är inte bara människor som är sociala (Tarde, Haraway, Butler). Duvor och atomer slår sig gärna ihop med annat, med olikt. Människor, växter och djur är beroende och sårbara (Butler). Men även ting är livliga (Brennet) och beroende, såväl som oberoende. Intressant med Gandhis ickevåld är att salt, spinnrockar, hus, odlade, mat och djur spelar så stor roll. Motstånd utförs inte av en abstrakt mänsklighet.

Språk utan lingvistisk reduktionism

Saker som slår sig samman bildar nya saker, nya materialiteter. Materialiseringar som inkluderar språk kan vara med och skapa materialiteter som Rödluvan och internet. Begrepp är innovativa och lekfulla. De dansar gärna med andra dansare. Dansarna skapar sig även dansgolv, bord och stolar, och något att dricka.

Det är inte enkelt att ta kontroll över begrepp och samtal (diskurs). Latours relationism med enbart lokala aktörer och deras allianser med andra aktörer, eller Harmans objektrealism med enbart individuella objekt blir reduktionism. Eftersom de använder språkliga förenklingar utan att problematisera språkanvändandet så hamnar de i större lingvistisk reduktionism än mycket av den lingvistik de avfärdar och raljerar över. Deras ontologier förutsätter att språket inte gör motstånd, att språkets materialitet är svagt, att språket inte har starka allianser med andra materialiteter, att språket inte agerar mot dem eller mot det de säger, att språket lyder dem.

Materialistiskt ickevåld kan lära sig av Harman och Latour och ändå behålla sitt oberoende. Med dem kan vi undvika mystifieringar som 'samhället', 'civilsamhället', 'makten', 'marknaden', 'massan' och 'det globala'. Motstånd är alltid lokalt och kan därmed smittas över stora delar av vårt klot.

Per Herngren

2011-08-06, version 0,1

Referens

Bruno Latour, *Reassembling the social: an introduction to Actor-network theory*, Oxford University Press, 2005.

Graham Harman, *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics*, re.press, 2009.

Judith Butler, *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*, Routledge, 1993.

Judith Butler, *Krigets ramar - När är livet sörjbart?*, Tankekraft förlag, 2009.